ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU GEOGRAFSKI FAKULTET
REPUBLIČKA AGENCIJA ZA PROSTORNO PLANIRANJE

LOKALNA SAMOUPRAVA U PLANIRANJU I UREĐENJU PROSTORA I NASELJA

GRADOVI U XXI VEKU

UREDNICI
DR VELIMIR ŠEĆEROV
MR ZORAN RADOSAVLJEVIĆ
MR ALEKSANDAR ĐORĐEVIĆ
MIROSLAV MARIĆ

ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU GEOGRAFSKI FAKULTET
REPUBLIČKA AGENCIJA ZA PROSTORNO PLANIRANJE

u saradnji sa

Ministarstvom životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja
Skupštinom opštine Čajetina
Skupštinom grada Užica

organizuju

četvrti naučno-stručni skup
sa međunarodnim učešćem

LOKALNA SAMOUPRAVA U PLANIRANJU I UREĐENJU PROSTORA I NASELJA

Zbornik radova

Urednici:
Dr Velimir Šećerov
Mr Zoran Radosavljević
Mr Aleksandar Đorđević
Miroslav Marić

Beograd, mart 2012.

GRADOVI JUGOISTOČNE EVROPE U XXI VEKU - ŠANSE I IZAZOVI

SOUTH-EAST EUROPEAN CITIES IN TRANSITION 17
Borislav Stojkov

PROSTORNO PLANIRANJE UNUTAR OGRANIČENJA ZADANIH KLIMATSKIM PROMJENAMA I KRAJEM ERE FOSILNIH GORIVA 23
Mladen Črnjar, Zoran Skala

LJUDSKI RESURSI I NJIHOV ZNAČAJ ZA RAZVOJ LOKALNE SAMOUPRAVE 31
Ljiljana Živković, Slavoljub Jovanović

(NE) MOGUĆNOST DEFINISANJA OPTIMALNE VELIČINE GRADA 37
Zora Živanović, Dragica Gatarić

PRIKAZ REGIONALNE STUDIJE "IZAZOVI REGULARIZACIJE NEFORMALNIH NASELJA U JUGOISTOČNOJ EVROPI: PREGLED RELEVANTNIH ZAKONA I PRAKSE IZ OBLASTI URBANISTIČKOG PLANIRANJA I LEGALIZACIJE" 45
Đorđe Mojović, Miodrag Ferenčak, Klara Danilović, Jasna Marićević

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE KAO ISTINSKI PROBLEMI LOKALNE SAMOUPRAVE U UPRAVLJANJU I RAZVOJU GRADAE 55
Denis Ambruš

ENERGETSKA EFIKASNOST OBJEKATA – NOVI KVALITET STANOVANJA U GRADOVIMA 63
Petronije Jevtić, Predrag Mihajlović, Ljiljana M.Stošić

ISKUSTVA I POREĐENJA SRPSKIH I SLOVENAČKIH GRADOVA U XXI VEKU 69
Duško Đukić

ACCUMULATION OF CAPITAL IN THE LARGER URBAN CENTERS - THREAT OR OPPORTUNITY? (Case study on the Polish example) 75
Natalia Zielińska

BRATISLAVA – MANAGEMENT OF THE CITY AND ITS REGION 83
Marek Dinka

THE ROLE OF CITIES IN REGIONAL DEVELOPMENT: CASE OF CROATIA 89
Ivana Rašić Bakarić, Dubravka Jurlina Alibegović, Sunčana Slijepčević

THE PLANNING SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA 103
Lidija Trpenoska-Simonovik

ALBANIAN CITIES: REVIEW OF POST-COMMUNIST ECONOMIC DEVELOPMENT ISSUES 111
Dorina Pojani

PODGORICA - PROSTORNI I RAZVOJNI ASPEKTI 119
Miroslav Doderović, Dragica Mijanović

ODRŽIVO I INTEGRALNO PLANIRANJE GRADOVA REPUBLIKE SRPSKE 129
Neda Živak

PARALELNI GRADOVI – ISKUSTVA SARAJEVA KAO PODELJENOG GRADA 137
Milovan R. Pecelj, Miroljub Milinčić, Jelena Pecelj-Purković, Milica Pecelj

DEFINICIJA I TIPOLOGIJE GRADSKIH NASELJA BOSNE I HERCEGOVINE 143
Branislav B. Bijelić

TRANSNACIONALNA STRATEGIJA RAZVOJA SLIVA REKE TISE –
PRIORITETI I MERE PREPORUČENI LOKALNIM SAMOUPRAVAMA 147
Vladimir Pihler, Tamara Zelenović Vasiljević, Teodora Tomin Rutar

TURISTIČKA VALORIZACIJA GRADOVA 157
Stevan M. Stanković

EKOLOŠKI ASPEKTI RAZVOJA GRADA BANJA LUKA 167
Biljana Savković, Ivana Marković, Marina Radišić

URBANA MREŽA VETRA EVROPSKIH GRADOVA I VETRO TURBINE 173
Petronije Jevtić, Predrag Mihajlović, Ljiljana M.Stošić

PERMACULTURE – CONCEPTUALIZING PRODIGIOUS WISDOM
WITH MODERN TECHNOLOGY 181
Werner Kvarda, Boris Mihatsch

BUDVA - URBANO EKOLOŠKI I RAZVOJNI ASPEKTI 185
Miroslav Doderović

UTICAJ AERODROMA CRNE GORE
NA RAZVOJ GRADOVA PODGORICE I TIVTA 193
Ljiljana Radulović

KREATIVNI ODGOVORI MANJIH GRADOVA
NA IZAZOVE NOVE EKONOMIJE - SLUČAJ TREBINJA 203
Pavle Miovčić

ZNAČAJ WEB GIS SERVISA ZA EFIKASNO E-UPRAVLJANJE GRADOM 211
Aleksandar Đorđević, Vesna Ikonović

GRADOVI SRBIJE U XXI VEKU - ŠANSE I IZAZOVI

GRADOVI SRBIJE U XXI VEKU – ŠANSE I IZAZOVI 221
Vera Spasojević

**USKLAĐIVANJE LOKALNE JAVNE UPRAVE
S PRAVOM EVROPSKE UNIJE
U PLANIRANJU I UREĐENJU PROSTORA I NASELJA 229**
Nada N. Debeljački, Minja M. Nenadović
**THE ROLE OF THE CITY
IN PROCESS OF REGIONALIZATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA
IN TERMS OF FUTURE MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION 235**
Natalia Zielińska

**FUNKCIONALNO POVEZIVANJE GRADOVA
KAO POKRETAČ PROSTORNOG RAZVOJA 243**
Petar Mitković, Jelena Đurić

ZNAČAJ RAZVOJA MANJIH GRADSKIH NASELJA U SRBIJI 251
Branka Tošić, Jasmina Đorđević, Zora Živanović

**SAVREMENA PITANJA I PROBLEMI
RAZMEŠTAJA STANOVNIŠTVA SRBIJE U SVETLU
AKTIVNOSTI POPULACIONE NAUKE I PROSTORNOG PLANIRANJA 259**
Milena Spasovski, Danica Šantić

**JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE
U PROCESU DECENTRALIZACIJE U SRBIJI 269**
Ivana Stefanović, Marina Đorđević, Aleksandra Đumić

**PROSTORNI PLAN JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE
IZMEĐU STRATEŠKOG I REGULATORNOG 275**
Nenad Krčum, Velimir Šećerov, Zoran Radosavljević

UPRAVLJANJE GRADOM – ŠTA ZNAČI "GOVERNANCE"? 283
Ivan Pavlović

**"2D" ILI "3D" REGULATIVA, PLANIRANJE I UPRAVLJANJE
URBANIM I REGIONALNIM PROSTOROM 289**
Velimir Lj. Ćerimović

**URBANI KVALITET GRADOVA U SRBIJI
KAO REZULTAT KONVERZIJE VOJNIH OBJEKATA I KOMPLEKSA 301**
Bogdan Lukić, Zoran Papić, Maja Krga

**ANALIZA EKOLOŠKOG ASPEKTA
RAZVOJA GRADOVA SRBIJE SA STANOVIŠTA LOKALNE SAMOUPRAVE 311**
Milica Vujošević

**LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLANOVI U SRBIJI –
STANJE I PERSPEKTIVE 317**
Dejan Filipović, Miško Milanović

SPECIFIČNOSTI ZAŠTITE PRIRODE U GRADOVIMA SRBIJE 327
Snežana Đurđić, Sanja Stojković

**KLIMATSKE PROMENE I URBANI RAZVOJ:
ŠTA MOGU DA URADE LOKALNE SAMOUPRAVE U SRBIJI 335**
Milica Bajić Brković

**SINDROM NEZDRAVIH ZGRADA -
POTENCIJALNI ZDRAVSTVENI RIZICI
VEZANI ZA NEADEKVATNE USLOVE STANOVANJA U GRADOVIMA 343**
Danijela Obradović-Arsić

**DECENTRALIZACIJA SRBIJE I GRADA BEOGRADA,
U CILJU REŠAVANJA REGIONALNIH DISPARITETA
I VEĆE TERITORIJALNE KOHEZIJE 351**
Dejan Doljak, Drago Popadić

**UŽICE KAO FAKTOR REGIONALNE ORGANIZACIJE
I INTEGRACIJE PROSTORA ZAPADNE SRBIJE 359**
Marijana Petrović, Milan Pejić

**GRADOVI I GRADSKA NASELJA BANATA
I NJIHOV UTICAJ NA PROSTOR LOKALNE ZAJEDNICE 369**
Dragan Đ. Obradović

PREDUSLOVI ZA ENERGETSKU ODRŽIVOST GRADOVA U SRBIJI 377
Vesna Mila Čolić-Damjanović

**NACIONALNA STRATEGIJA PRIVREDNOG RAZVOJA SRBIJE
I INDUSTRIJSKI I TEHNOLOŠKI PARKOVI 385**
Vesna Zlatanović-Tomašević

**TURIZAM KAO KOMPONENTA RAZVOJA GRADSKIH NASELJA
POGRANIČNOG PROSTORA SRBIJE I BUGARSKE 391**
Snežana Vujadinović, Mirjana Gajić, Dejan Šabić, Miroljub Milinčić

**POSLEDICE NESISTEMATSKOG PRISTUPA
U PROCESU REAKTIVIRANJA BRAUNFILD LOKACIJA
U GRADOVIMA SRBIJE 403**
Dušan Damjanović, Vesna Mila Čolić-Damjanović

**STRATEGIJA RAZVOJA KOMUNALNIH SISTEMA
U GRADOVIMA REPUBLIKE SRBIJE 413**
Bogdan Lukić

PLAN ODRŽIVOG URBANOG SAOBRAĆAJA 421
Natasha Martins

GRADOVI SRBIJE U XXI VEKU - ISKUSTVA I PRIMERI

**SARADNJA IZMEĐU GRADA I OKRUGA
U CILJU AKTIVIRANJA RESURSA, EKONOMSKOG RAZVOJA
I ZAUSTAVLJANJA DEPOPULACIJE 431**
Suzana Milošević

MESTO I ULOGA BUJANOVCA U PROSTORNO - FUNKCIONALNOJ ORGANIZACIJI NASELJA PČINJSKOG UPRAVNOG OKRUGA 439
Dušan Šljivančanin, Aleksandar Vučićević

URBANIZACIJA KAO FAKTOR PROSTORNO - DEMOGRAFSKIH TRANSFORMACIJA CENTRALNE SRBIJE 445
Predrag I. Kovačević

RAZLIČITI PRISTUPI IZRADE ŠEMATSKIH PRIKAZA UREĐENJA NASELJA U SRBIJI 457
Milan Radović

PROMENE NAČINA KORIŠĆENJA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA U RURALNOM PROSTORU REGIONA BEOGRADA 463
Mikica Sibinović, Marija Martinović, Ivan Ratkaj

USLOVI I MOGUĆI PRAVCI RAZVOJA OPŠTINA KRALJEVO, VRNJAČKA BANJA I RAŠKA 469
Milena Nikolić, Milan Bačević, Milan Punišić

PRAVCI RAZVOJA NOVOG BEOGRADA 475
Tijana Kostić, Marija Godošev

UTICAJ SPECIFIČNOSTI PRIRODNIH USLOVA NA MOGUĆNOST KORIŠĆENJA RESURSA U GRADSKIM OPŠTINAMA (na primeru beogradskih opština Sopot i Grocka) 481
Velimir Jovanović, Ivana Carević, Dragana Vušković

ISKUSTVA I REZULTATI U PRIMENI EVROPSKOG STANDARDA KVALITETA QUALICITIES NA PRIMERU GRADA NIŠA 485
Aleksandra Mirić

PROTIVREČNOSTI POSTSOCIJALISTIČKOG RAZVOJA GRADA BEOGRADA: STAMBENA BEDA PORED MODERNE OBILAZNICE OKO BEOGRADA KOD STRAŽEVICE 493
Vesna Miletić-Stepanović, Ljubica Rajković

RAZVOJ OPŠTINE PRIJEPOLJE 501
Drago Popadić, Marija Borovica, Dejan Doljak

ODRŽIVI RAZVOJ POGRANIČNIH GRADOVA SRBIJE – PRIMER VRANJA I LOZNICE 507
Jelena Basarić, Jelena Stevanović Stojanović

SOCIJALNI, EKONOMSKI I EKOLOŠKI ASPEKTI RAZVOJA OPŠTINE ŠABAC 513
Ljiljana Lazarević, Bojana Mihajlović

POTENCIJALI I OGRANIČENJA RAZVOJA GRADSKIH NASELJA OPŠTINE ČAJETINA 521
Bojana Mihajlović, Ivan Samardžić

UPRAVLJANJE PROSTORNIM RAZVOJEM U SMEDEREVU, SMEDEREVSKOJ PALANCI I VELIKOJ PLANI – INSTITUCIONALNA I KADROVSKA OPREMLJENOST 527
Dejan S. Đorđević, Tatjana Todorović, Ivan Petrović

REDEFINISANJE RAZVOJNOG KONCEPTA OPŠTINE MAJDANPEK 537
Siniša Vukičević, Ana Graovac, Jasmina Đokić Pavkov, Dejan Jokić

ULOGA LOKALNE SAMOUPRAVE U RAZVOJU OPŠTINE MALI ZVORNIK 547
Rajko Golić, Marko Joksimović

ZNAČAJ I ULOGA RAZVOJA GRADSKIH NASELJA KONTAKTNIH ZONA SA AUTONOMNOM POKRAJINOM KOSOVA I METOHIJE NA PRIMERU KURŠUMLIJE 555
Danijela Vukoičić, Milan Punišić, Milena Nikolić

PLANIRANJE POSLE PROSTORNOG PLANA: PRIMENA EVROPSKE KONVENCIJE O PREDELIMA NA TERITORIJI GRADSKE OPŠTINE SURČIN 563
Nevena Vasiljević, Biljna Šljukić, Dejan Đorđević, Boris Radić

MOGUĆNOSTI KORIŠĆENJA PRIRODNIH VODA ZA VODOSNABDEVANJE GRADA VRŠCA 571
Dragana Vušković, Ivana Carević, Velimir Jovanović

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE KAO USLOV ODRŽIVOG RAZVOJA VALJEVA 577
Ljubica Petrović

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE KAO USLOV ODRŽIVOG RAZVOJA OBRENOVCA 585
Sanja Dubaić

BEOGRAD - OBJEKTI GEONASLEĐA KAO OSNOVA ZA RAZVOJ URBANOG GEOTURIZMA 581
Srđan Belij, Marina Ilić, Marija Belij

EKOLOŠKO UREĐENJE SAOBRAĆAJNIH SISTEMA U NASELJENIM MESTIMA NA TERITORIJI BAČKE 599
Zorica Pavićević, Vidosava Nićetin, Sanja Sudarević

SAKUPLJANJE I TRANSPORT OTPADA U FUNKCIJI EKOLOŠKOG RAZVOJA GRADOVA – PRIMER GRADA BEOGRADA 611
Dejan Filipović

MEĐUZAVISNOST RAZVOJA SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE NA GRADSKOM I OPŠTINSKOM PODRUČJU – PRIMER NEGOTINA 617
Nikola Ristić

STRATEŠKE SMERNICE ZA RAZVOJ HIDROTEHNIČKE INFRASTRUKTURE NA TERITORIJI OPŠTINE GORNJI MILANOVAC 627
Sofija Tiosavljević

INDUSTRIJSKI TURIZAM U FUNKCIJI RAZVOJA GRADSKIH OPŠTINA LAZAREVAC I LAJKOVAC 633
Radmila Jovanović, Marija Perić, Milena Cvetković

TURIZAM I PROSTORNO PLANIRANJE ADE CIGANLIJE 639
Zoran Dražić

OSOBENOSTI SAVREMENOG TURISTIČKOG PROMETA U BEOGRADU 649
Marko Joksimović, Stevan M. Stanković

IZLETNIČKO-REKREATIVNI TURIZAM - ŠANSA LOKALNE SAMOUPRAVE ZA RAZVOJ OPŠTINE GORNJI MILANOVAC 657
Sara Stanić

"2D" ILI "3D" REGULATIVA, PLANIRANJE I UPRAVLJANJE URBANIM I REGIONALNIM PROSTOROM

Dr Velimir Lj. Ćerimović
Univerzitet „Union – Nikola Tesla" Beograd,
Fakultet za graditeljski menadžment - Departman arhitektura i urbanizam

Apstrakt: *Efikasnost lokalne samouprave u planiranju i uređenju prostora i naselja u Srbiji i drugde nezavisi samo od regulative koja reguliše tu oblast, već i od drugih kvalitativnih rešenja u zakonima i podzakonskim akatima s kojima je u neposrednoj vezi njihov rad i delovanje. To se naročito odnosi na planiranje i upravljanje urbanim i regionalnim prostorom i razvojem naselja u uslovima evidentnih klimatskih promena na lokalnom i gobalnom nivou.*

U tom okviru uticajne su i društveno-ekonomske i tehničko-tehnolške promene, a pogotovo neodrživo kombinovanje „2D" i „3D" urbanističkih doktrina i termionologije, koje se kroz edukaciju i zakonsku regulativu štetno reflektuju na prostorni i urbani koncept održivog planiranja i razvoja naselja. Zato lokalne samouprave, planeri i urbanisti imaju veliku odgovornost u sferi strategije planiranja i upravljanja prostorom koja se nužno zasniva na održivom ekoreciprocitetu između socijalnih potreba, visoko, nisko i pejzažno građenih struktura, ali i racionalnom korišćenju resursa i zaštiti životne sredine.

Međutim, zbog oskudnosti raspoloživog prostora, nagomilanih negativnih efekata razvoja, neracionalne eksploatacije zemljišnih resursa, sve potrebnija je reforma ili napuštanje neodrživih „2D" doktrina i posledično neodrživih pseudourbanih aktivnosti u urbanosredinskom prebivalištu kao užem i životnosredinskom staništu kao širem životnom okviru.

Ipak, na raznim nivoima samouprava takve dobre namere uveliko ugrožava uzakonjena „2D" urbanistička terminologija, moćni investitorski urbanizam i nadmoćna korporatokratija, čiji profiterski interesi ignorišu i remete smisao urbanog kontinuiteta, održivog planiranja, ekoreciprociteta, opstanka, razvoja i upravljanja prostorom i dobrima. Njihova pohlepa za maksimizacijom profita bez obzira na posledice, afirmiše mimikrijske spekulativno-urbanističke „2D-patente" koji doprinose pseudourbanizaciji prostora, što samo provocira kataklizmičnu „tačku preokreta" i put bez povratka.

To govori da moderna arhitektura još nije stvorila bolje gradove, a urbano planiranje našlo se u lavirintu spekulativne i neodržive kombinatorike „2D" i „3D" regulative zapostavljajući kreativnu akciju, dok se prostorno planiranje izgubilo u teoretskom istraživanju, pa je i razmatranje celine problema takoreći napušteno.
Ključne reči: *Lokalna samouprava, „2D" i „3D" terminologija, pseudourbanizacija, planiranje i upravljanje prostorom*

"2D" OR "3D" REGULATION, PLANNING AND MANAGEMENT OF URBAN AND REGIONAL AREAS

Abstract: *The effectiveness of local government in spatial planning and development in Serbia and elsewhere, depends not only on regulation applied to a certain area, but on other qualitative solutions included in laws and bylaws since these legislative acts directly regulate their activities. This especially refers to planning and management of urban and regional area and settlement development in terms of apparent climate changes on both local and global level.*

Similarly, social-economical and technical-technological changes are also influential, especially unsustainable combination of „2D" and „3D" urban doctrine and terminology, which exerts harmful influence on spatial and urban concept of sustainable planning and development of settlements, through education and legislation. Therefore, local governments, planners and urbanists have enormous responsibility in the sphere of planning strategy and spatial management, which is inevitably based on sustainable ecoreciprocity within social needs, high, low and landscape structures as well as rational usage of resources and environmental protection.

However, due to the lack of available space, accumulated negative effects of development and irrational exploitation of land resources, the process of reformation or abandonment of unsustainable „2D" doctrines and consequently unsustainable pseudo-urban activities within urban-area residence as a narrow living framework and environmental habitat as wider living framework.

Yet, it must be pointed out that such good intentions on numerous levels of self-government are spoiled by legalized „2D" urban terminology, powerful investor planning and superior corporatocracy, whose profiteering interests ignore and disturb the purpose of urban continuity, sustainable planning, ecoreciprocity, existence, development and space and resources management. Their greed to maximize profit, regardless potential consequences, affirms the mimicry speculative-urban „2D patents", which contributes to pseudo-urbanization of area. Such situation does nothing but initiates a cataclismic „turning point" and a hopeless one-way direction.

Thus, we may conclude that modern architecture has not created better cities yet, and urban planning deals with the labirynth of speculative and unsustainable combinations of „2D" and „3D" regulations, neglecting creativity and creative activities. On the other hand, spatial planning is lost within theoretical researches.
Key words: *Local self-government, „2D" and „3D", terminology, pseudo-urbanization, planning and management of areas*

UVOD

Danas još uvek nema dovoljno svesti o svim štetama koje su posledica činjenice da se urbano i regionalno planiranje nalazi u lavirintu spekulativne i neodržive kombinatorike „2D" i „3D" doktrina, terminologije, edukacije, regulative i upravljanja prostorom[1]. Takvo stanje stvari doprinelo je volšebnom uzakonjivanju mimikrijskih i spekulativno-urbanističkih „2D-patenata" koji neodrživo doprinose pseudourbanizaciji gradova i naselja[2]. U vezi s tim, posebno je problematično bilansiranje „2D" tzv. zelenih površina po kojem su iste „površina površine", kako to mađioničarski propisuje neodrživa „2D" Zelena regulativa Beograda[3], ali i mnogi drugi planski dokumenti[4]. Znači, umesto primene i implementacije „3D" planiranja pejzažno-urbanih struktura, reč je o implementaciji i afirmisanju virtuelnog, prevaziđenog i nedelotvornog „2D" antisistema tzv. zelenih površina koji je uvrežen kao neodrživa tekovina već odbačenog „2D" planiranja, projektovanja, izgradnje, pa i upravljanja prostorom.

Zatim, nedostaje i učenje o ekoreciprocitetu i nepoželjnom i neodrživom urbanom i prostornom diskontinuitetu između socijalnih struktura (potreba) i jednako važnih pejzažno, nisko i visoko građenih fizičkih struktura urbanosredinskog prebivališta ili boravišta i životnosredinskog staništa. Isto tako, neodrživo je kvazistručno izjednačavanje pejzažne arhitekture sa pukim ekološkim tzv. ozelenjavanjem. Potom, neodrživo je svođenje pejzažne arhitekture na hortikulturu, a pogotovo potiranje treće dimenzije objektima, sistemima i artefaktima pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Zbog toga je u slučaju Petog parkića u Beogradu došlo do rušenja „3D" objekta parka, koji u starom i noveliranom planu markiran kao „2D" zelena površina. Iz tog razloga Peti parkić i nije park kako je to istakao i glavni arhitekta Beograda Bobić Đ. To znači, da on kao „2D" zelena površina nema graditeljski i kulturni identitet, fizički subjektivitet i urbani legalitet[5]. Time su u zabludu dovedeni neposredni korisnici i lokalna samouprava. Ipak, samo zbog budnosti i odlučnosti građana kao neposrednih korisnika, na mestu ovog parka, koji je u planu i dalje markiran kao „2D" tzv. zelena površina, nije došlo do sprovođenja uzakonjene i tako legalizovane pseudourbanizacije[6].

Tu spada i kvazistručno i neodrživo univerzitetsko edukovanje koje uči da su planirani, projektovani i građeni objekti pejzažne arhitekture prirodna dobra, iako se prirodna dobra kao prirodne (božije) tvorevine neplaniraju, neprojektuju i negrade. Znači, zna se da u prirodnim dobrima kao primordijalnim strukturama životnosredinskog staništa jedino dominiraju i vladaju prirodni procesi, ali ne zna se da u sklopu planiranih, projektovanih i građenih objekata pejzažne arhitekture kao integrativnih, kompatibilnih i komplementarnih struktura urbanosredinskog prebivališta jedino dominiraju i vladaju urbani procesi koji su bitno različiti od prirodnih.

TRANZICIJA ILI SPEKULACIJA

Nakon pada Berlinskog zida (Berliner Mauer 1961-1989) kao simbola hladnog rata i novog ujedinjenja podeljene Nemačke, ali i simbola raspada bivšeg SSSR i SFRJ, više „oslobođenih" i novostvorenih manjih država na istoku Evrope našlo se u procesu tranzicije. To znači, nakon bitnih političkih promena pod kraj 20. veka usledile su i bitne ekonomske promene zbog kojih se dotadašnja planska privreda (socijalistička) mnogih zemalja menja i prihvata orijentaciju na kapitalizam (slobodno tržište).

Još uvek taj proces tranzicije se reflektuje i na druge sfere društvenog života, pa se često zbog toga jednostrano misli da je tranziciona kriza u oblasti planiranja, izgradnje i upravljanja prostorom i posle prve decenije u 21. veku jedini ili glavni problem. Taj tranzicionizam najbolje sintetizuje Dobrivoje Tošković u njegovom dijalektičkom pogledu na stvarnost procesa razvoja grada, urbanističkog i prostornog planiranja, pri čemu on polazi od antičkih polisa i agora preko srednjeg veka, renesanse i završava sa prvom decenijom 21. veka.

U okviru njegove analize funkcionalnog savremenog razvoja on podseća na Lefevr-a H., Weber-a M., Nieuwenthius-a A.C. („Novi Vavilon"), Šulc-a K.N., Gidion-a S. i mnoge druge, pri čemu ističe „da je ovo trenutak prelaza sa dvodimenzionalnog urbanističkog planiranja, na trodimenzionalno". Uz to što je Engels F. objasnio zakonitosti kapitalističke urbanizacije, po kojoj se stanovništvo isto tako centralizuje kao i kapital, zatim povećavanjem ekonomske moći pojedinca - raste i njihova potreba za većim prostorom, i Tošković D. je saglasan s tim da tako i slično uvećane aglomeracije imaju problem oskudice prostora u svakodnevnom životu ljudi [7].

To govori da moderna i postmoderna arhitektura još nisu stvorile bolje gradove, a urbano planiranje našlo se u lavirintu spekulativne i neodržive kombinatorike „2D" i „3D" regulative zapostavljajući kreativnu akciju, dok se prostorno planiranje izgubilo u teoretskom istraživanju, pa je i razmatranje celine problema takoreći napušteno. Isto tako, planeri i urbanisti lavirajući između struke i politike, kao da nisu još shvatili da postoje, da proizlaze i da se umnožavaju problemi iz neodržive kombinatorike „2D" i „3D" regulative, planiranja i upravljanja prostorom, ili im je u procesu planiranja najlakše da ignorišu tu činjenicu udovoljavajući spekulativnim interesima moćnika!?

Iz ovog konteksta, nije teško prepoznati da tranzicija ipak nije jedini uzrok i problem. Obzirom da sve više imamo bolesne gradove, umnožene i štetne efekte negativnog ekološkog nasleđa i staklene bašte zbog kojih sve više ispaštamo, vidljivo je da koreni i uzroci problema u zemljama sa i bez tranzicije na lokalnom i globalnom nivou, uveliko proizlaze iz spekulativne i neodržive „2D" regulative, i tako uzakonjene „2D" terminologije u oblasti planiranja i upravljanja urbanim i regionalnim prostorom.

Znači, pošasti spekulativnih „2D-patenata" i posledične pseudourbane aktivnosti nemaju uporište u sebi samima. Uz već navedeno, radi se o znatno dubljim uzrocima i razlozima koji definitivno proizlaze iz univerzitetskog školovanja mladih generacija u neposrednom i širem okruženju, koje se u drugoj polovini 20. veka zasniva na „2D" programima edukacije[8]. Tako na pr. samo u slučaju planiranja, projektovanja, izgradnje i upravljanja pejzažno-urbanim strukturama nedvosmisleno se potire njihova treća dimenzija, zboga čega je i uvrežen neodrživi kvastručni patent po kojem je „3D"=„2D" i obratno. Zatim, još uvek se bavimo planiranjem kvazistručnih i neodrživih „2D" tzv. zelenih površina kao antisitema, umesto planiranjem, projektovanjem i izgradnjom egzaktnog i jedino mogućeg i održivog „3D" sistema pejzažno-urbanih struktura, objekata i artefakata na principima održivog ekoreciprociteta[9].

Ove činjenice sasvim dovoljno pokazuju da se nastali problemi negativnog ekološkog nasleđa ne mogu rešiti istim načinom mišljenja koji ih je stvorio. Zato je potrebna preosmišljena akademska edukacija, hrišćanska kultura i mudrost, koje će dovesti do „tačke zaokreta" ili preobražaja i preumljenog delovanja kao šansi za održivi opit života.

NEKI OD UZROKA „2D" STANJA

Nadalje, poseban problem nastaje kada se planirani, projektovani i građeni „3D" objekti pejzažne arhitekture pod dejstvom uzakonjenih spekulativno-urbanističkih ili kvazistručnih „2D-patenata" i terminologije proglašavaju i tretiraju kao neobjekti. Zato nije slučajno što u tom kontekstu, umesto fizičkih („3D") struktura neodrživo su patentirane i uvedene kvazistručne i virtuelne „2D" zamene kao širokoshvatljive i neodržive pojmovne asocijacije. To su „2D" slogani i pojmovi: tzv. zelene površine, tzv. sistem zelenih površina, tzv. neizgrađeni, otvoreni i slobodni prostori, ali i razne druge „2D" površine, pa tzv. gradsko zelenilo i tzv. sistem gradskog zelenila itd[10].

„Ti prostori, često veliki u odnosu prema ukupnoj površini grada, ne nazivaju se parkovima, jer to i nisu. Oni mogu imati ekološko, rekreaciono ili zdravstveno značenje, ali su često bez prepoznatljivosti, lišeni kompozicije i umjetničkog senzibiliteta. Rezultat takvog ozelenjavanja su gradovi i naselja bez duha i identiteta. Gradske zelene površine označene zelenom bojom u starim zonskim planovima danas su najčešće „zelene pustinje" koje služe ljudima (npr. za šetnju sa psima ili za trčanje), ali ih i ne vide jer su sve takve površine jednake, a nude sve i ništa"[11].

Jedan od suštinskih razloga takvog stanja stvari u vezi marginalizovanja pejzažno-arhitektonskog graditeljstva jeste stradanje gradova, a onda i pejzažno-arhitektonskih ob-

jekata za vreme Drugog svetskog rata. Takvo ruševno stanje uz opštu krizu u više decenija nakon rata, degradiralo je parkovno-urbani dizajn, a i redukovalo je u velikoj meri i volumene pejzažno-urbanih struktura, objekata i artefakata. Na to je posebno uticala konfiskacija imovine i promena vlasničke strukture, zbog čega su najviše stradali najvredniji objekti kulturno-parkovnog nasleđa, kao što su rezidencijalni vrtovi i parkovi dvoraca, vila i palata, zatim srpskih manastira, termalnih banja itd.

Nakon tog restriktivnog perioda došlo je do izražaja i ekonomsko siromaštvo, što se posebno odrazilo na uništavanje dizajna i na zahteve za jednostavnošću i niskim troškovima održavanja. Tako je započelo zanemarivanje forme, a nova urbanistička shvatanja ideje pejzaža, strukture, estetike i stilskog vrednovanja objekata vrtne i parkovne arhitekture dovele su do uvođenja spekulativno-mimikrijske „2D" terminologije, te obezvređivanja parkovnih, vrtnih i drugih pejzažno urbanih objekata, jedinica i artefakata, i posledičnog poništavanja treće dimenzije parkovno-urbanim strukturama. Afirmisanjem tzv. ozelenjavanja grada i drugih „2D patenata", mnoge od njih su preoblikovane u „zelene pustinje", čime se (ne)svesno degradirala početna projektantska ideja, graditeljski identitet, volumen i stilski vredna svojstva brojnih ostvarenja pejzažne arhitekture (Patrijaršijska dvorska bašta u Sremskim Karlovcima i dr.).

NEODRŽIVI „2D" LAVIRINT PLANIRANJA I UPRAVLJANJA PROSTOROM

Dakle, učenjem i primenom „2D" doktrina u planiranju i upravljanju urbanim i regionalnim prostorom i uzakonjivanjem kvazistručne „2D" terminologije, neodrživo proizlazi da planirani, projektovani i građeni „3D" objekti, sistemi i artefakti pejzažne arhitekture nisu ni građene, ni urbane tvorevine, ni gradotvorna dobra ni resursi[12]. Odnosno, u duhu te „2D" kvazistručne terminologije posledično proizlazi da planirani, projektovani i građeni „3D" objekti, sistemi i artefakti pejzažne arhitekture u artificijelnoj sredini, samo zbog primene i ugradnje rasadnički proizvedenih živih vegetacijskih jedinica kao važnih gradivnih elemenata u izgradnji objekata pejzažne arhitekture, jednostrano ignorišući i druge gradivne materijale, kvazistručno i neodrživo se smatraju, tretiraju, proglašavaju i štite kao prirodna dobra. To nažalost potvrđuju razne i uglavnom oskudne evidencija, dokumentacija i literaturne jedinice, koje se svode na traktate o mađioničarskom traženju i artikulisanju nepostojećih prirodnih procesa i svojstava u planiranim, projektovanim i građenim pejzažno-urbanim strukturama, objektima i artefaktima[13].

Isto tako, zavisno od spekulativne „2D" kombinatorike planirani, projektovani i građeni „3D" delovi ili celine objekata pejzažne arhitekture po potrebi se smatraju, a kvazistručno i neodrživo se tretiraju kao urbane praznine, pustine, beline ili sablasti, a onda tobože i neizgrađene, slobodne, otvorene, zelene i razne druge površine koje tako redukovane i obesmišljene, savim logično nude sve i ništa, pa njihovi delovi i celine po potrebi vrlo lako mutiraju u ekskluzivne građevinske parcele i pseudourbane jedinice ili celine u nasleđenoj ili novograđenoj urbanoj supstanci[14].

Dakako, sve to je rezultat velikih, nesmotrenih i višedecenijskih propusta u vezi nepoznavanja, neznanja i neučenja o „3D" strukturama, objektima i artefaktima pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa kako u Srbiji, tako i u njenom užem i širem okruženju. Zato nije neobično što pod plaštom pejzažne arhitekture u 20 i 21. veku, već decenijama se neodrživo plasira njena jednodimenzionalna ekologizacija, zatim njeno poistovećivanje i visokoškolsko kombinovanje sa hortikulturom i obesmišljavanje kroz hortikulturnu „2D" terminologiju, pa onda izjednačavanje sa pukim ekološkim ozelenjavanjem, kao i njeno svođenje na kvaziznanja o virtuelnom „2D" ili tzv. zelenopovršinskom i neodrživom antisistemu tzv. zelenila i slično[15].

Posebno je to primetno kroz uzakonjivanje kvazistručne i neodržive „2D" terminologije koja već decenijama doprinosi pseudourbanizaciji, pa tako i proizvodnji i umnožavanju negativnog ekološkog nasleđa[16]. Isto tako, zbog volšebnog afirmisanja kvazistručnog, virtuelnog i neodrživiog „2D" sistema tzv. zelenih površina ili sistema zelenila[17] kao antisistema, došlo je do evidentne redukcije ekoreciprociteta između visoko, nisko i pejzažno građenih struktura. U tome se najbolje snalazi moćni investitorski urbanizam i nadmoćna korporatokratija, čiji profiterski interesi ignorišu i remete smisao urbanog kontinuiteta, održivog planiranja, ekoreciprociteta, opstanka, razvoja i upravljanja prostorom i dobrima. To je bitno uticalo na redukovanje pejzažno-urbanih kapaciteta zbog čega ustvari i nije moglo doći do uspostave egzaktnog, jedino mogućeg i održivog „3D" sistema pejzažno-urbanih objekata, struktura i artefakata u urbanosredinskom prebivalištu[18].

Zatim, neodrživi „2D" lavirint regulative, planiranja i upravljanja prostorom proizašao je i kao rezultat neodržive univerzitetske „2D" edukacije mladih koju već više decenija akredituje i finansira država. Ona to čini i u okviru materijalne podrške programima integrisanih i interdisciplinarnih istraživanja. Tako Ministarstvo za prosvetu i nauku R.Srbije za period 2011-2014 i dalje finansira projekte koji preferiraju prevaziđene „2D" doktrine i terminologiju što se vidi iz nekoliko objavljenih radova vezanih za Projekat br. 43007[19]. Iz tih razloga i danas neodrživo opstaju i dominiraju najčešće kombinovani programi hortikulture sa skromnim ili nikakvim znanjima o pejzažnoj arhitekturi, čime se potire njena gradograditeljska dimenzija. Tu je i neodrživo „2D" edukovanje po kojem planirane, projektovane i građene pejzažno-urbane strukture nisu građeni objekti i artefakti, već su to tzv. zelene površine, zatim tzv. prirodna dobra, tzv. neizgrađene, tzv. slobodne, tzv. otvorene i druge tzv. površine, koje kvazistručno afirmišu prevaziđena i neodrživa „2D"evidencija, dokumentacija, literatura[20] i udžbenici[21].

Ovde je vidljiva temeljna podrška i saučestvovanje volšebno zavedene države u akreditovanju, finansiranju, uzakonjivanju i afirmisanju prevaziđenog, zastarelog i neodrživog „2D" planiranja, terminologije i regulative, kojima se tokom više decenija u 20. i 21. veku potiru graditeljski i kulturni identitet, fizički subjektivitet i urbani legalitet pejzažno građenih fizičkih struktura. Zato nije slučajno što su tako edukovani planeri i urbanisti, a onda volšebno i lokalna samouprava u procesu planiranja i implementacije, dakako pod uticajem politike i varirane šumarske i hortikulturne „2D" terminologije, iznjedrili i usvojili kvazistručne, mimikrijske i neodržive spekulativno-urbanističke „2D-patente", umesto održivog „3D" planiranja, projektovanja, izgradnje i održavanja relevantnih urbanih objekata, struktura i artefakata pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa.

Iz toga je posledično proizašlo jednostrano interesovanje i participiranje uprave i političara, planera i urbanista u identifikaciji i planiranju jedino bitnih visoko, a potom i nisko građenih fizičkih struktura. Međutim, istovremeno se sprovodi potiranje identifikacije, evidencije i dokumentacije, ali i primerenog i jednako važnog nivoa detaljnosti planiranja pejzažno građenih objekata, struktura i artefakata. Takvim odnosom, spekulativno se iste svodi na „2D" tzv. zelene površine kao u slučaju nasilno srušenog Petog parkića u Beogradu za pseudourbano pogušćavanje novograđene i već definisane urbane supstance, što je sve češća pojava i u drugim gradovima u i van Srbije[22].

Međutim, iza ovakvog pristupa kriju se „2D" edukovani planeri koji nemaju znanja o pejzažno-arhitektonskom graditeljstvu, stvaralaštvu, kulturi, umetnosti i kutulurno-parkovnom nasleđu. Nakon toga, sledeći u tom nizu su korumpirani političari i pojedinci u nadležnoj samoupravi, koji su u oskudici raspoloživog urbanog prostora (zemljišta), najčešće na strani maksimizacije gradograditeljskih profita bez obzira na štetne gradotvorne i ekološke posledice. Tako je na uzakonjenim osnovama defakto redukovana i onemogućena kreativna

akcija u smislu uspostave održivog urbanog i prostornog ekoreciprociteta između lokalnih socijalnih struktura, zatim jednako važnih pejzažno, nisko i visoko građenih sistema i artefakata, odnosno posledičnog planiranja, projektovanja, izgradnje i stvaranja naselja na održivim ekourbanim osnovama.

Znači, evidentno i neodrživo učenje i afirmisanje „2D" terminologije i regulative, doktrina planiranja i upravljanja urbanim i regionalnim prostorom, jasno ukazuju da su navedeni problemi bitno uticali na višedecenijsko potiranje i negiranje pejzažno-arhitektonskog graditeljstva. Isto tako, tu spada i potiranje egzaktnih gradotvornih, zatim stvaralačkih, kulturnih, umetničkih i baštinjenih vrednosti urbanog kontinuiteta pejzažno građenih objekata, struktura i artefakata u memoriji i morfologiji, kompoziciji i slici, te egzaktnom pejzažnom kapacitetu, strukturi i matrici grada. Time su obezvređeni još mesto, uloga i značaj takvih „3D" objekata (a ne „2D" zelenih površina) u nesporno važnom ekourbanom identitetu, dizajnu i kapacitetu urbanosredinskog prebivališta i životnosredinskog staništa. Ovo jasno ukazuje kako je u oblasti „2D" urbanističkog i prostornog planiranja došlo do zapostavljanja i postepenog zamiranja kreativnih aktivnosti, zbog čega su u stešnjenim gradskim uslovima kao i regionalnim okvirima, kroz vreme sve više stvarani „2D" uslovi za dominaciju neodrživih pseudourbanih struktura i aktivnosti zbog kojih danas u uslovima klimatskih promena svi ispaštamo u sve bolesnijim gradovima i okruženju.

Dakako, zbog ovakvog stanja stvari i u 21. veku dominira neodrživa kombinatorika „2D" i „3D" terminologije. Ona je postala pogubna za artikulisanje i afirmisanje savremenih integrativnih trendova kada je u pitanju na pr. istraživanje i rešavanje problema ekoreciprociteta između visoko, nisko i pejzažno građenih struktura urbanosredinskog prebivališta. U vezi s tim, nije održivo da se planirane, projektovane i građene pejzažno-arhitektonske strukture, objekti i artefakti (na pr. Akademski park i Pionirski park u Beogradu i drugde) svrstavaju u stožere neodrživog urbanog diskontinuiteta ili prirodna dobra, dok Park u Versaju i Park la vilete u Parizu to nisu.

Isto tako, po čemu i da li planirane, projektovane i građene strukture, objekti i artefakti pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa mogu biti neobjekti, praznine, neizgrađene, slobodne, otvorene i razne druge površine? Da li su punine samo visoko građeni objekti koji inače imaju puno praznina? Odnosno, da li su pejzažno i nisko građene, projektovane i planirane strukture, objekti i artefakti praznine, samo zato što nemaju zidove? Kako se planiraju, projektuju i grade praznine, neobjekti, zelene, građevinske, slobodne, otvorene i sve druge „2D" površine? Postoji li projektni zadatak za prazninu, neobjekat itd.?

Dakako, sve su to pitanja i razlozi koji jasno ukazuju zbog čega je i plansko-urbanističko razmatranje celine problema takoreći znatno redukovano i gotovo napušteno u oblasti neodrživih „2D" doktrina, a pogotovo tako uzakonjene spekulativne regulative, planiranja i upravljanja urbanim i regionalnim prostorom, što je svakako u većoj ili manjoj meri doprinelo umnožavanju negativnog ekološkog nasleđa na lokalnom i globalnom nivou.

Osim toga, „2D" planiranje struktura urbanog pejzaža nije u stanju da egzaktno doprinese definisanju potrebnih urbanosredinskih kapaciteta na principima ekoreciprociteta između visoko, nisko i pejzažno građenih fizičkih struktura. Zbog toga, uz slabljenje socijalnih veza i deregulaciju nasleđene urbane supstance, posledično se pseudourbanizuju i dereguliraju delovi slike i kompozicije grada, koje u okvirima savremenog integrativnog „3D" planiranja moraju postati polazište razmišljanja svih koji sudeluju ili participiraju u kreiranju i razvoju naselja i gradova od planera, urbanista, arhitekata i pejzažnih arhitekata do političara i nadležnog nivoa samouprave koja upravlja prostorom[23].

Ovakav „2D" i „3D" kombinovani pristup, promišljanje i tretiranje visoko, nisko i pejzažno građenih fizičkih („3D") struktura još uvek su zastupljeni u brojnim, ali ipak oskudnim i već prevaziđenim „2D" bibliografskim jedinicama i udžbenicima. To govori da se u teoriji i praksi imanentni „3D" pristup identifikaciji, planiranju, projektovanju i izgradnji fizičkih struktura urbanosredinskog prebivališta, odnosi isključivo na visoko građene strukture. Ipak, kada su u pitanju nisko građene strukture trgova, platoa, ulica..., primetna je takođe povremena i neodrživa kombinatorika „2D" i „3D" terminologije.

Međutim, kada su u pitanju pejzažno građene fizičke („3D") strukture, isključivo dominira potiranje njihove treće dimenzije i neodrživo svođenje na „2D" spekulativno zelene površine, spekulativno otvorene, spekulativno slobodne i spekulativno neizgrađene površine. Znači nije slučajno što i naš savremenik – urbanista Tošković D. s razlogom ističe da se gradograditelji čak i nakon prve decenije u 21. veku, još uvek nalaze na prelazu sa dvodimenzionalnog na trodimenzionalno urbanističko i prostorno planiranje. A nastavimo li tako, još dugo ćemo pseudourbanizovati naše gradove.

NEPOBITNE ČINJENICE

Danas se uveliko i kvazistručno manipuliše da planirani projektovani i građeni artefakti i strukture kulturno-parkovnog nasleđa u urbanosredinskom prebivalištu predstavljaju zaštićene tvorevine prirode, odnosno prirodna dobra. Međutim, Pionirski park i Akademski park u Beogradu, Gradski park u Vršcu, bilo koja manastirska i crkvena bašta, banjski parkovi, kao i rezidencijalni parkovi dvoraca u Srbiji itd. nisu stvarna tvorevina prirode, jer je tu reč o urbanim objektima pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa. A to znači da se radi o planiranim, projektovanim i građenim parkovima u artificijelnoj sredini.

U drugoj polovini 20. veka bilo je vrlo aktuelno pitanje nekadašnje Dvorske bašte u Beogradu kojoj je razgradnjom dvorsko-rezidencijalnog kompleksa obezvređen rezidencijalni i monumentalni značaj, kao i spomeničko-kulturna i stilsko-graditeljska svojstva, a onda tobože predajom na upotrebu deci Beograda preimenovana je u Pionirski park, nakon čega je degradirana i neodrživo je svrstana, prevedena i zaštićena tobože kao prirodno dobro.

Kako taj planirani, projektovani i građeni park sa asfaltiranim stazama, podzemnom megagaražom, čiji je volumen i neposredno okruženje puno izduvnih gasova, može biti prirodno dobro? Uostalom, po čemu je takav park sa asfaltnim stazama, garažom i neposredno zagađenim sopstvenim volumenom, zatim užim i širim urbanim okruženjem, tobože nastao delovanjem prirode kad se tu radi o pejzažno-graditeljskom artefaktu koji je neposredni proizvod ljudskog peojektantskog dela, graditeljskih aktivnosti i urbanih procesa u građenoj sredini?

Odnosno, da li je park, pa i drugi urbani objekti i artefakti pejzažne arhitekture samo zbog ugrađenog živog sadnog materijala proizvedenog u rasadniku prirodno dobro? Isto tako, da li je zgrada Pošte u Beogradu koja je izgrađena od kamena iz prirodnog majdana prirodno dobro? Dakle, u pitanju su artificijelne tvorevine koje se planiraju, projektuju i grade od živog i neživog materijala, jer nam takve kakve jesu trebaju u građenoj sredini, za razliku od prirodnih tvorevina koje nam isto trebaju, ali se ne planiraju, ne projektuju i ne grade, i u vezi s kojima se podrazumeva samo zaštita prirodnih, a ne urbanih tvorevina, procesa i svojstava[24].

Isto tako, koja su tu prepoznatljiva prirodna svojstva i prirodni procesi u toku, kada su tu svakodnevno u visokom procentu i preko propisanih standarda prisutna razna hemijska isparenja, čađ, smog, miris asfalta, izduvni gasovi iz auspuha, isparenja i vrelina automobil-

skih motora u vreme letnjih žega, odnosno kada se tu isključivo radi o građenom i visokourbanizovanom ambijentu, procesima, svojstvima i tvorevinama?

U ovom kontekstu postoji još jedan apsurd iz kojeg je vidljivo da se Dvorska bašta, kao vredna i građena rezidencijalna struktura i kulturno-parkovna celina s kraja 19. veka., zloupotrebila za izgradnju podzemne garaže početkom 21. veka. A onda 24. 12. 2007. g. na predlog Zavoda za zaštitu prirode Srbije, zavedena lokalna samouprava Dvorsku baštu sa izgrađenim podzemnim garažno-trovačkim sistemom iz 21. veka volšebno proglašava za „spomenik prirode", i to još u kategoriji „značajno prirodno dobro".

Još je Le Notrov saradnik i verni sledbenik D'Argenville Dezalliers u svojoj „Teoriji i praktiki vrtarstva" zabeležio da se sama priroda ne razvija planski[25]. To je samo dokaz više da se parkovi i drugi „3D" objekti pejzažne arhitekture kao fizičke strukture planiraju, projektuju i grade, odnosno da nisu prirodne tvorevine (dobra), a pogotovo „2D" tzv. zelene površine. Znači, park ili grad prepušteni prirodnim procesima, odnosno zapušteni ili napušteni, mogu postati pustina, a tek kasnije šumarak pa i šuma. Međutim, dugo je vremena potrebno da se recikliraju urbani procesi i tvorevine, da bi tu umesto njih jednog dana eventualno nadvladali prirodni procesi.

U vezi s tim, treba znati da planirani, projektovani i građeni Le Notrov Park Versaj nije zaštićen kao prirodno dobro, već je on poznato remek delo kulturno-parkovnog nasleđa i pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture i umetnosti. Isto tako i Čumijev Park la vilete u Parizu na oko 50 ha. koji je nastao dekonstrukcijom braunfild lokacije, nije prirodno područje i nema botanička, biološka, geološka i druga prirodna svojstva, pa nije i ne može biti prirodno dobro, kao što to mađioničarski imaju i postaju strukture i artefakti pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa Beograda i Srbije zahvaljujući uvreženoj i uzakonjenoj „2D" terminologiji i kvazistručnom vrednovanju i u tom segmentu temeljno izvitoperene zaštitarske teorije i prakse kako prirodnih, tako i kulturnih dobara.

Među nepobitne činjenice spadaju i pitanja:

- kako planirane, projektovane i građene „3D" strukture i artefakti pejzažno-arhitektonskog graditeljstva, stvaralaštva, kulture, umetnosti i kulturno-parkovnog nasleđa mogu biti „2D" zelene površine, kad je zeleno obojena ili neobojena površina samo jedna dimenzija bilo koje fizičke strukture parka, vrta, skvera, ili nekog drugog građenog objekta!?[26],
- kako se po tzv. projektu „2D" tzv. zelene površine može graditi neki „3D" pejzažno-arhitektonski objekat parka, ili kako se po tzv. projektu „2D" tzv. građevinske površine može graditi neki „3D" stambeni ili poslovni objekat?[27],
- kako to da se u urbanističkom, odnosno regulacionom planu bilansiraju površine visoko i nisko građenih fizičkih struktura, a umesto pejzažno građenih fizičkih („3D") struktura bilansiraju se samo „2D" tzv. zelene površine, koje se na kraju mađioničarski sabiru kao površina površine!?[28].

ZAKLJUČAK

Iz ovog konteksta vidljivo je da „3D" pejzažno-arhitektonski sistemi, objekti, strukture, jedinice, artefakti, dobra i resursi čine klimatski uslovljene i graditeljski sazdane, jedino moguće, optimalne, integrativne, kompatibilne, komplementarne i održive prelazne pejzažno-urbane forme i paradigme, koje su stvarna gradotvorna i životvorna veza sa užim i širim oblicima predeonog pejzaža i njegovim aktivnim i dopunskim ozonskim masivom[29] kao najširim okvirom gravitirajućeg okruženja, odnosno prirode.

Na osnovu ove egzaktno sintetizovane paradigme proizlaze i sledeće bitne obaveze u vezi uspostave jedino moguće, suštinske i održive „3D" regulative, planiranja i upravljanja urbanim i regionalnim prostorom:

- da gradograditelji definitivno moraju prepoznati i stvoriti distancu, a ne lavirati između politike i stručno-naučnih principa održivog gradotvornog i ekourbanog kontinuiteta i ekoreciprociteta između pejzažno, nisko i visoko građenih struktura u procesu integrativnog „3D" planiranja, projektovanja, građenja i upravljana prostorom,
- da se eliminacijom „2D" regulative, planiranja i upravljanja prostorom definitivno konkretno doprinese celovitom i konačnom pristupanju, uvođenju i ustoličenju jedino moguće, suštinske i održive „3D" regulative, planiranja i upravljanja prostorom kako bi se redukovalo negativno ekološko nasleđe na lokalnom planu, što će u dugoročnom smislu imati održivu refleksiju i na globalnom planu,
- da se tako doprinese unapređenju života lokalne zajednice, te urbanističkog i prostornog planiranja radi stvaranja kvalitetnih i održivih integrativnih, kompatibilnih i komplementarnih „3D" obrazaca urbanosredinske i životnosredinske strukture,
- da u 21. veku cilj više ne bude stvaranje virtuelnih „2D" obrazaca urbane strukture u tzv. „moru" virtuelnog zelenila, koja će tobože biti otpornija na klimatske promene i stvarati virtuelni utisak o jačanju neodržive virtuelne „2D" otpornosti prema klimatskim promenama,
- a to znači da u 21. veku kod gradograditelja definitivno mora preovladati opredeljenje i cilj: da je nužno stvaranje „3D" paradigmi i oblika, struktura i artefakata koji će dugoročno doprineti uspostavi jedino mogućeg, graditeljski, energetski, estetski, funkcionalno i ekološki održivog „3D" pejzažno-arhitektonsko-urbanog sistema, a time i posledično održivih (kvalitetnih) gradotvornih, urbanosredinskih i životnosredinskih aktivnosti i efekata, koji će postupno (dugoročno) svoditi (redukovati) negativno ekološko i pseudourbano nasleđe na održivu meru, čime će se u širem smislu sa ekourbanističkog aspekta efikasnije doprineti održivom opstanku lokalne zajednice, grada i biodiverziteta.

LITERATURA

[1] ĆERIMOVIĆ, V. *Štete zbog uvrežene i neprimerene terminologije*, Arhitektura, Klub arhitekata & Arhitektonski forum, Br.109, Beograd 2007 : 12.
[2] ĆERIMOVIĆ, V. *(Ne)održivo „2D" planiranje struktura urbanog i predeonog pejzaža u uslovima klimatskih promena*, Zbornik „Budućnost razvoja naselja u svetlu klimatskih promena", DUB, Beograd 2011 : 137-172.; ĆERIMOVIĆ, V. *Održiva urbanizacija i neodrživa pseudourbanizacija*, Savremeno graditeljstvo – naučno-stručni časopis za graditeljstvo Republike Srpske, God.II, Br. 04, Banja Luka 2010 : 28-38; ĆERIMOVIĆ, V. *Pseudourbanizacija kao posledica zakonske i urbanističke terminologije*, Tehnika, Beograd 2011 : 27-34; ĆERIMOVIĆ, V. *Urbanizacija ili pseudourbanizacija*, Nasleđe, FILUM Kragujevac, God.VIII, Br.17, Kragujevac 2011 : 39-63.
[3] *Projekat zelena regulativa Beograda*, JUP Urbanistički zavod Beograda, čl. 4. na pr. tač. 22, 28, 29, 30, 31, 34, 43, 55, 56, 57, 62, i dr.čl., Beograd 2003 :3-19.
[4] ĐUKANOVIĆ, Z.; LALOVIĆ, K.; MILIĆ, V.; MITROVIĆ, B. *Problemi u urbanističkom planiranju zelenih površina u novijim naseljima u Beogradu*, Zbornik „Zelenilo u urbanističkom razvoju grada Beograda", Udruženje inženjera Beograda, Beograd 1994 : 25-30.
[5] ĆERIMOVIĆ V. *Moći zakonodavne i urbanističke kvazistručne terminologije i vice versa: Peti parkić Beograd-Trotoari Sarajeva-Akademski park Beograd*, Izgradnja, God.LXIV, Br.9-10, Beograd 2010 : 553-570.

[6] ĆERIMOVIĆ, V. P*seudourbanizacija ugrožava kvalitet vazduha u gradovima i naseljima Srbije*, Zbornik „Kvalitet zaštite vazduha 2008.", Privredna komora Srbije - Odbor za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, Beograd 2008 : 233-247.
[7] TOŠKOVIĆ, D. *Uvod u prostorno i urbanističko planiranje*, Akademska misao, Beograd 2006 : 66-73.
[8] ĆERIMOVIĆ, V. *Kulturno-parkovno nasleđe kao integrativni deo zaštite graditeljske baštine i održivog razvoja*, Zbornik Pete konferencije o integrativnoj zaštiti, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske, Banjaluka 2010 : 299 (297-309); ĆERIMOVIĆ, V. *Pejzažno graditeljstvo – Integrativna zaštita i očuvanje kulturno-parkovske baštine*, Arhitektura, Asocijacija srpskih arhitekata i Arhitektonski forum, Br.157-158. Beograd-Podgorica 2011 : 20 (20-21); ĆERIMOVIĆ, V. Isto, DUB, Beograd 2011 : 149-152 (137-172).
[9] ĆERIMOVIĆ, V. *Plansko-urbanistička terminologija na štetu ekurbanih resursa*,„ECOLOGICA", Br.16, God.XV, Beograd 2008 : 171-180; ĆERIMOVIĆ, V. *Očuvanje i zaštita postojećeg – danas još uvek nepoznatog kulturno-parkovnog nasleđa u uslovima globalnih promena*, Zbornik Druge i Treće konferencije o integrativnoj zaštiti, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog nasljeđa Republike Srpske, Banjaluka 2009 : 293-326.
[10] ĆERIMOVIĆ, V. Isto, DUB, Beograd 2011 : 146-152 (137-172).
[11] OBAD ŠĆITAROCI M.; BOJANIĆ-OBAD ŠĆITAROCI, B. *Parkovna arhitektura kao element slike grada*, Prostor, Vol.4, Br.1, Zagreb 1996 : 80.
[12] CVEJIĆ, J.; BOBIĆ, A.; TUTUNDŽIĆ, A.; RADULOVIĆ, S. *Adaptacija gradova na klimatske promene – uloga zelene infrastrukture*, Zbornik „Budućnost razvoja naselja u svetlu klimatskih promena", DUB, Beograd 2011 : 27-44.; NIKEZIĆ, A.; JANKOVIĆ, N. *Braunfild kao eko-park edukacije*, DUB, Beograd 2011 : 65-100.; MARUNA, M.; LAZAREVIĆ-BAJEC, N.; MIHAJLOV, V. *Analiza prilagođenosti urbane strukture klimatskim promenama: primer Nacrta plana detaljne regulacije „Ada Ciganlija*", DUB, Beograd 2011 : 227-245.
[13] KORAĆ, J. *Stari parkovi Banata*, Izd.kuća Draganić i Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd 2004 : 6-155.; MILANOVIĆ, H. *Zaštićena prirodna dobra Beograda*, Sekretarijat za zaštitu životne sredine i Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd 2008 : 66-87; ZAŠTITA PRIRODE. *Pregled zaštićenih objekata prirode za period 1948 –1990*. II deo, Republički zavod za zaštitu prirode SR. Srbije, Br. 43-44, Beograd 1991 : 148; MILANOVIĆ, H. Z*elenilo Beograda*, JKP „Zelenilo-Beograd", Beograd 2006 : 150-162, 198-209. i dr.
[14] ĆERIMOVIĆ, V. Isto, DUB, Beograd 2011:137-172.; ĆERIMOVIĆ, V. Isto, Arhitektura, Beograd-Podgorica 2011 : 20-21.
[15] ĆERIMOVIĆ, V. *Planski dokumenti, legislativa, terminologija i kulturno-parkovno nasleđe*, Zbornik "Rekonstrukcija i revitalizacija grada", DUB, Beograd 2006 : 133-145.
[16] ĆERIMOVIĆ, V. *Efekti marginalizacije i diskontinuiteta pejzažno-arhitektonsko-urbanih struktura*, „Diskontinuitet i kontinuitet u planiranju gradova", DUB, Beograd 2009 : 142-163.
[17] VUJKOVIĆ, Lj. *Pejzažna arhitektura – planiranje i projektovanje*, Šumarski fakultet, Beograd 2003 : 26-27, 194-197, 215-219.
[18] ĆERIMOVIĆ, V. Isto, Izgradnja, Beograd 2009 : 86-106. ĆERIMOVIĆ, V. Isto, Izgradnja, Beograd 2010 : 553-570.
[19] U vezi s neodrživom kombinatorikom „2D" i „3D" terminologije pogledati nekoliko tako objavljenih radova kao realizovanih delova Projekta br. 43007. koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (Vidi: Zbornik *„Budućnost razvoja naselja u svetlu klimatskih promena*", DUB, Uredništvo; Zlatanović-Tomašević V., Gajić R., Kaić F., Beograd 2011 : 27-44; 65-100; 227-242).
[20] ĆERIMOVIĆ, V. *Neprikladna stručna terminologija u knjigama i zakonskoj regulativi*, Izgradnja, God.LXIII, Br.3-4, Beograd 2009 : 86-106.; ĆERIMOVIĆ,V. Isto, DUB, Beograd 2011 : 148 (137-172).
[21] VUJKOVIĆ, Lj. Isto, Beograd 2003 : 26-27, 194-197, 215-219.
[22] ĆERIMOVIĆ, V. *Plansko-urbanistička i zakonodavna terminologija u funkciji pseudourbanizacije*, „Nova urbanost–integracija-dezintegracija", DUB, 2008 : 71-94.
[23] OBAD ŠĆITAROCI M.; BOJANIĆ-OBAD ŠĆITAROCI, B. Isto, Zagreb 1996 : 80.

[24] ĆERIMOVIĆ, V. *Da li je Pionirski park prirodno dobro?*, Arhitektura, Br.167-168, aSa-AF, Beograd & Podgorica, 2011 : 16-19.
[25] DOBROVIĆ, N. *Doba Le Notra – vrhunska ostvarnje baroknog vrtarstva,* Zbornik Arhitekton.fakulteta, Sveska 4, Beograd 1960 : 11-12.
[26] ĆERIMOVIĆ, V. *Očuvanje i zaštita postojećeg – danas još nepoznatog kulturno-parkovnog nasleđa u uslovima globalnih promena*, Zbornik Druge i Treće regionalne konferencije o integrativnoj zaštiti, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa i dr., Banjaluka 2008 : 293-326.
[27] ĆERIMOVIĆ, V. Isto, Izgradnja, Beograd 2009 : 86-106; www.arhitektura.rs ; ĆERIMOVIĆ V. Isto, Izgradnja, Beograd 2010 : 553-570.
[28] ĆERIMOVIĆ V. *Planski dokumenti, terminologija, legislativa i kulturno-parkovno nasleđe*, „Rekonstrukcija i revitalizacija grada", DUB, 2006 : 133-146.
[29] MILOŠEVIĆ, P.; ĆERIMOVIĆ, V. *Eko-grad Beograd-kontinuitet sistemskih ogrešenja o održivost*, Izgradnja, God.LXIV, Br.1-2, Beograd 2010 : 47-70.